

Etkinlikler - Voyvoda Caddesi Toplantıları 2005-2006

Türkiye-AB İlişkilerinin Neresindeyiz

Eser Karakaş

1999 yılında Helsinki Zirvesi sonrası Türkiye'nin adaylığı tescil edildi. Bugüne kadar bütün işlemlerimiz, 1960 tarihli Ankara Antlaşması hukuku temelinde yürüyordu; yani Gümrük Birliği kararı, fırtına koparan ek protokol meselesi Ankara Antlaşması'nın hukuki uzantılarıydı. Ankara Antlaşması'nın ünlü 28. maddesi bir bakıma Türkiye'nin tam üyeliğini öngören bir maddeydi. 1999'dan sonra Türkiye'ye diğer aday ülkelere yapılan uygulamadan çok da farklı olmayan bir muamele yapıldı. Kendimizi mağdur görmeye yönelik olduğumuz için, bize daha farklı kriterler konduğu, bugüne kadar başka ülkelere talep edilmeyen hususların Türkiye'den talep edildiği yönünde şikâyetlerimiz oldu. Meselenin içine biraz serinkanlı girildiğinde bunların aslında çok da doğru olmadığı görülür. Her ülkenin sorunları birbirinden farklı olduğu için, katılım ortaklığı belgeleri her aday ülke için farklı olmalı; tek tip bir katılım ortaklığı belgesi oluşturmak mümkün değildi. Katılım ortaklığı belgeleri ve ilerleme raporları da zaten 1993 Kopenhag Kriterleri doğrultusunda hazırlandı.

Kopenhag kriterleri, Danimarka'nın dönem başkanlığını tamamladığı 24 Haziran 1993'te Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanlığı bünyesinde yayımlanan yarım sayfalık bir metindir, dört buçuk paragraftan oluşur ve 1993 sonrasında Avrupa Birliği'ne adaylık sürecini yürüten tüm ülkeler bu kriterlerin bir "ürkek spesifik açılımı" olan katılım ortaklığı belgesine muhatap olmuştur. Katılım ortaklığı belgesinin gerekleri şöyle ya da böyle yerine getirilmiş, arkasından müzakere süreci başlamış ve bu süreç tam üyeliğe kadar gitmiştir.

Türkiye'nin adaylık başvurusu, 1999 Helsinki Zirvesinde kabul edildi. 1997 ile 1999 arasında ne değişti de Türkiye'nin 1997'de reddedilen adaylığı 1999'da kabul edildi? Bu soruya değişik açılımlar getirildi; konuyu uluslararası ilişkilerdeki gelişmelerle, Amerika Birleşik Devletleri-AB ilişkileriyle, bu büyük devletlerin Ortadoğu'ya bakışlarıyla ilişkilendiren yaklaşımlar oldu. 6 Kasım 2000 tarihinde Türkiye'ye birinci katılım ortaklığı belgesi sunuldu ve bu belge 24 Mart 2001 tarihinde, Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayımlandı. Aradaki altı aylık sürenin nedeni Avrupa Konseyi'nin onayının beklenmesiydi. Bugün yayımlanan ve Türkiye'nin muhatap olduğu belge ise Üçüncü Katılım Ortaklığı Belgesidir.

Katılım Ortaklığı Belgesi karşılığında bütün aday ülkeler bir ulusal program yayınladı. Türkiye de bu programı yayınladı, fakat kanımca ulusal programın niteliği konusunda çok ciddi bir hata yapıldı. Avrupa Birliği ile son yıllardaki ilişkimizdeki temel hata, bu ulusal programın niteliğinin çok netleşmemesi oldu. 2000-2001 yıllarında MHP-ANAP-DSP koalisyonu döneminde özellikle iktidarın bir kanadı, daha Avrupa yanlısı duran kanadına ve biraz da kamuoyundaki Avrupa Birlikçilerine yönelik bir eleştiri getiriyordu. Eleştirinin konusu Avrupa ile dış dış pazarlık edilmediği, Avrupa Birliği'nin dayatmaları karşısında teslimiyetçi bir tutum izlendiğiydi. Aslında böyle bir tutum izlenmiyordu, ma bu da hatalıydı. Avrupa Konseyi kararı olarak 6. madde, tam üyeliğe hazırlanmak için bir ulusal program yayımlanmasını öngörür. Ulusal program, Katılım Ortaklığı Belgesinde talep edilen kısa ve orta vadeli siyasi ve ekonomik önceliklerin yerine getirilmesine yönelik bir zaman çizelgesidir. Biz bunu biraz tersinden anladık ve onlar bizden bir şeyler istiyorlar, bu da bir pazarlık konusudur şeklinde yorumladık. Özellikle üçlü koalisyon döneminde bazı gelişmeler kaydedildi ve Avrupa Birliği bunu gayet serinkanlı karşıladı. Komisyon ve konsey bunun karşılığında bizim o tarihlerde neler yaptığımızı bir çizelge halinde düzenleyerek kendi yayımladıkları Katılım Ortaklığı Belgelerinde işaretlediler, ardından eksikleri Türkiye'ye bir daha bildirdiler. Eğer bir resmi gazete yayımlanmışsa, bu belgeyle de muhatap olmuşsanız ve ulusal programı kabullenmişseniz artık bundan sonra siyasal tartışmanın çok da fazla anlamı yoktur. Oradaki talepleri belirli bir zaman çizelgesi diliminde yerine getirmeniz gerekir.

Bir dizi gerekçeyle, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının bu gerçeği daha iyi gördüğünü, en azından daha iyi açıkladığını düşünüyorum. Tabii ki kendilerine göre daha başka motivasyonları vardı. İki Katılım Ortaklığı Belgesi'nde eksik kalanların çok büyük bir bölümünü yerine getirdi AKP. Bunun sonucunda da 2004 ve 2000'de yayımlanan İlerleme Raporu'nda Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki kısa ve orta vadeli önceliklerin, taleplerin yeterince yerine getirildiği karar verildi; "yeterince" dendi çünkü bire bir yerine gelmemiştii birçok talep. İlerleme Raporu'na dayanarak da, bildiğiniz gibi 17 Aralık 2004'te Kopenhag'daki Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye'nin müzakere sürecine açılmasına karar verildi. Siyasal iktidar "Biz her şeyi yaptık" dese de serinkanlı bakıldığında eksikler görülmektedir. Ancak Avrupa Birliği bir şekilde, herhalde uluslararası bir konjonktürün gereği olarak, Türkiye'nin yaptığı reformları müzakere sürecinin açılması için yeterli gördü. Örneğin 8. talepte, kısa vadeli öncelikler konusunda 2001'de şöyle bir ibare vardı: "Türk vatandaşlarının kendi ana dillerinde televizyon ve radyo yayını yapmalarını yasaklayan her türlü yasal hüküm kaldırılması." Türkiye'nin gerçekleştirdiği reformla bu ibarede belirtilenlere uyulmadığı çok net görülür. Türkiye bir devlet televizyonuna kısıtlı sürelerle Kürtçe, Boşnakça vb yayın hakkı verdi. Oysa Avrupa Birliği'nin Türkiye'den kısa vadeli öncelikli olarak talep ettiği bu değildi: "Türk vatandaşlarının kendi ana dillerinde televizyon ve radyoyu yapmalarını yasaklayan her türlü yasal hükmün kaldırılmasından kasıt, bir devlet televizyonunu görev verip haftada yirmi dakika Kürtçe, Boşnakça ya da Arapça yayın yapılması değildi. Türk vatandaşları kendi ana dillerinde daha seksen sekiz sene yayın yapmak istemeseler dahi yasakları kaldırmaktan söz edilir bu maddede. Şu anda herhangi birimiz "Ben de Arapça radyo kuracağım" veya "Kürtçe Radyo kuracağım, televizyon kuracağım" desek buna izin yoktur Türkiye'de; hukuk ulusal yayına izin vermemektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi doğrultusunda ifade özgürlüğü konusunda "yasal ve anayasal güvenceleri" güçlendirmekten söz edilmektedir. Türkiye burada da gerekleri yerine getirmedi.

İfade özgürlüğü artık Türkiye'de herkes için kabul gören, güçlendirilmesi gereken bir kavram olarak ortaya çıkar. Ama Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı doldurur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına gittiğiniz

zaman karşınıza yavaş yavaş "olmasa daha iyi olur" diyebileceğiniz mahkeme kararları çıkar. Türkiye buralara hiç gelmedi, bunlarla ilgili düzenlemeler yapmadı; sadece yasal düzenlemeler değil, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının zihniyetleri de henüz bu noktada değildir.

3 Ekim'de müzakere süreci başlıyor. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yapılan hatanın aynısını Türkiye belki müzakere sürecinde yapmak durumundadır; çünkü müzakere Türkiye'de biraz yanlış anlaşılabilir bir tabirdir. Bizler müzakereyi pazarlık gibi algılıyoruz. Müzakere, pazarlık demek değildir aslında; "müzakere" kelimesi zıkr'den gelir, yani bir şeyi ifade etmek demektir.

Hatırlarsanız, bu reformları gerçekleştirdiğimiz sürede, 2000-2002 yılları arasında Avrupa Birliği'nden "Bir de uygulayın da görelim" sesleri çıkmaya başladı. Bizden de şu sesleri duyduk: "Bu uygulama da nereden çıktı! Biz bunu yaptık, uygulama başka ülkelerden istendi mi?" Halbuki Türkiye'nin üyeliğinin söz konusu olmadığı '97 Lüksemburg Zirvesi karar metninde şu ifade yer alır: "Üye ülkelerin müzakere sürecini açmaları için Kopenhag siyasal kriterlerini, kendi sistemlerine adapte etmeleri gerekli koşuldur, yeterli koşul değildir." 1997 yılındaki Avrupa Birliği Devlet Ve Hükümet Başkanları Zirvesi kararı, aynen bu yani matematiksel bu ifadeyi kullanır. Yeterli koşul, adapte edilen Kopenhag Siyasal Kriterleri'nin aynı zamanda fiilen uygulanmasıdır.

"AB müktesebatı nedir?" diye sorulduğunda, yanındaki otuz beş konu başlığından söz etmek gerekir; toplumsal yaşamı ilgilendiren tüm alanlarda AB'nin yürürlükte olan hukuk stili ve kurallar bütünü ve tarımdan çevreye, malların serbest dolaşımından bütçeye, mali yükümlere kadar her şey bu konu içindedir; keza Avrupa Topluğu'nu kuran antlaşmayla direktif, tüzük, kararlar, anlaşmalar, deklarasyonlar, Adalet Divanı kararları da.

Tarama sürecinde AB müktesebatının tamamı değil, müzakerelere başlamak için yeterli olacak temel çerçeve tarandır; tarama süreci biten dosyalarda müzakere süreci hemen başlayabilir ve örneğin eğitim dosyasının üzerindeki müzakereler sürerken, tarım dosyasının ya da çevre dosyasının tarama süreci devam ediyor olabilir.

Mayıs 2004'te AB'ye katılan on yedi üyenin tarama süreçleri iki yıla kadar sürmüş, tarama süreci en hızlı Malta'da, en uzun Slovakya'da tamamlanmıştır.

Yaşanan geçiş döneminde, çok büyük oranda olmamakla birlikte istikrar taleplerimiz vardır ve bu daha önceki aday ülkelerde de aynı şekilde yaşanmıştır. Türkiye'nin ekonomisini ya da toplumsal yapısını sarsacağına ve ciddi bir istikrar sorunu yaratacağına Avrupa'daki komisyonu ve konseyi inandırmamız gerekir ki geçiş dönemi talepleri kabul edilsin. Bence hepimize, bütün Türkiye Cumhuriyeti'ne, bu konuyla ilgili bir görev düşüyor. Acaba geçiş döneminin islahının kabul edilmesinin Türkiye Cumhuriyeti'nin ortalama yurttaşına faydası var mıdır yok mudur?" Bu da tamamen ayrı bir konudur. Bugüne kadarki deneyimler AB'nin bu konuda hiç esnek olmadığını göstermektedir. Eğer bu müzakereler otuz beş dosyada kapanırsa, yani Papadopoulos ve diğerleri otuz beş dosyada imza verirlerse, Türkiye'nin katılım antlaşması ortaya çıkacak, bu anlaşma AB Parlamentosu'nda onaylanacaktır. Konsey onayladıktan sonra yirmi beş üye de kendi anayasal statülerine göre bu katılım antlaşmasını onaylayacaklardır. Bugüne kadar, bu süreç bütün aday ülkelerde işlenmiştir. Şimdi muhtemelen iki ülkeye daha işleyecektir: Romanya ve Bulgaristan. Bize ve Hırvatistan'a ne olacağını ise bilemiyorum. Hırvatistan'da da çok önemli bir sorun çıkacağını zannetmiyorum. Bizde nasıl bir sıkıntı çıkacağını zaman gösterecek. Bugünden 2015'in siyasal tablosunu görmemiz mümkün değildir, ama hepimizin dikkat etmesi gereken temel konu, bu simetriyi çok iyi algılamak ve müzakere sürecinin bir pazarlık konusu olduğunu zannetmemektir. Bunu bir üzüntü ya da bir ulusal onur gurur meselesi yapmamız da çok anlamlı gelmiyor.

Kendi geleceğini, çocuklarının geleceğini, torunlarının geleceğini, ailesinin geleceğini, ülkesinin geleceğini Avrupa Birliği'nin içinde görüp görmeme hakkı her Türkiye Cumhuriyeti yurttaşının en kutsal hakkıdır; yani bir Türkiye Cumhuriyeti yurttaşını, görevi, unvanı ne olursa Avrupa Birliği'ne karşı olduğu gerekçesiyle kınamak mümkün değildir. Ancak göz göre göre temel unsurların tahrifatı sıkıntı verici bir durumdur; yani adeta üniversite birinci sınıf dersi düzeyinde bilgi gerektiren bazı konuların çok önemli unvanlar taşıyan kişiler tarafından tahrip edilip topluma sunulması sıkıntı vericidir. 3 Ekim Müzakere Çerçeve Belgesi yayımlanmadan hemen önce Avrupa Parlamentosu bir tavsiye kararı almıştı. Bu tartışmalar sırasında, Avrupa Parlamentosu'nun tavsiye kararlarının Türkiye için bağlayıcı olduğu söylendi, dolayısıyla bu karar da bağlayıcıdır. Halbuki içeriğini okursanız çok açık bir şekilde yazar ki bunlar Avrupa Adalet Divanı'nın içtihatları, kurumlar arası anlaşmalar, kararlar, açıklamalar, tavsiyeler ve yönergeler gibi Birlik'in kapsamı içerisinde kabul edilen bağlayıcı ve bağlayıcı niteliği olmayan hukuki işlemlerdir. Birleştirilmiş anlaşmalar içinde 249. maddede de çok net bir şekilde, hukuki işlemin tanımı vardır.

Önümüzdeki dönemde de yine bugün karşılaştığımız Katılım Ortaklığı Belgesi gibi, İlerleme Raporu gibi belgelerle karşılaşacağımızdan, bu temel belgeleri okumakta fayda vardır.

Türkiye Avrupa Birliği'ni çok tartıştı; Avrupa Birliği'ne sıcak veya soğuk durmak her yurttaşın hakkıdır, ama belgeleri tahrif etmemek, belgeler konusunda olmayan şeyleri söylememek şartıyla.